

Az NDK Földrajzi Társasága (Geographische Gesellschaft der DDR) tízéves fennállásának évfordulója alkalmából meghívta a Magyar Földrajzi Társaság két képviselőjét, továbbá személy szerint KÁDÁR LÁSZLÓ és RADÓ SÁNDOR professzorokat az 1964. május 7—11. között Lipcsében tartott kongresszusára.

A Magyar Földrajzi Társaság egyik képviselője eredetileg SZABÓ PÁL ZOLTÁN, a Társaság elnöke lett volna, aki azonban utazását betegsége miatt lemondta és helyettesítését RADÓ SÁNDOR társelnökre ruházta; a Társaság másik képviselője STEFANOVITS PÁL választmányi tag volt. A kongresszuson az NDK Földrajzi Társaságának 2600 tagjából 850 jelent meg, azonkívül a Szovjetunió, Lengyelország, Csehszlovákia, Magyarország, Franciaország, Nagy-Britannia, Svédország, Nyugat-Németország,

Hollandia meghívott földrajztudósai vettek részt. Magyar részről KÁDÁR LÁSZLÓ (természetföldrajzi témáról) és RADÓ SÁNDOR (az új magyar városokról) német nyelvű előadást tartott. Továbbá RADÓ SÁNDOR bővebben hozzászólt A. ZIMM Szbéria gazdaságföldrajzáról tartott előadásához.

Mindkét magyar tudóst az NDK Földrajzi Társasága tiszteletbeli tagjává választotta. Ezt a megtiszteltetést most első ízben adományozták, s a két magyar geográfuson kívül csak két lengyel professzort tüntettek ki ilyen módon.

A kongresszus alkalmából Társaságunk nevében RADÓ SÁNDOR társelnök, az NDK Földrajzi Társasága nevében pedig JOHANNES GELLERT elnök együttműködési szerződést írtak alá.

## MEGJEGYZÉSEK NÉGY FÖLDRAJZI KONGRESSZUSHOZ

Rövid három hónap leforgása alatt 4 földrajzi kongresszuson vettem részt: május elején Lipcsében az NDK Földrajzi Társaságának ülésszakán, május közepén Comóban az Olasz Földrajzi Kongresszuson, május végén a Szovjetunió Földrajzi Társaságának 4. kongresszusán és végül júliusban a Nemzetközi Földrajzi Kongresszuson, Londonban. Önkéntelenül is felvetődik a még igen friss emlékek alapján a szerzett tapasztalatok összehasonlítása, amelyből talán még néhány tanulságot is le lehet szűrni.

Mi volt jellemző az egyes tudományos összejövetelekre és miben különböztek egymástól? Természetesen, nem a sok tucat előadás tudományos értékeléséről és érdemi méltatásáról lehet szó, annál kevésbé, mert az egy időben több szekcióban megtartott előadások legnagyobb részét fizikailag sem volt lehetséges meghallgatni. De ez nem is annyira fontos, hiszen az előadásokat többnyire utólag (néha már előzőleg is) írásban is lehet tanulmányozni.

A német kongresszusra, mint ahogyan az nem is volt várható másképpen, az első perctől kezdve az óraműre emlékeztető, minden részletere kiterjedő szervezettség volt jellemző. Az érkezőt a vonatnál nemcsak várták, hanem mindjárt a pályaudvar épületében külön berendezett fogadóhelyiségbe vezették, ahol a késő esti órák ellenére számos rendező tartózkodott, és ahol rögtön a kongresszus minden mozzanatának megfelelő részletes nyomtatott program stb. várt. A kongresszus, amelyen az NDK Földrajzi Társaságának 10 éves fennállását ünnepelték, alig két és fél napig tartott, azonban rendkívül zsúfolt programmal. Itt

ugyanis nem voltak szekciók, tehát minden a plenáris ülésen játszódtott le, reggel 8-tól du. 6-ig, két óra szünettel az ebéd elfogyasztására, a közvetlenül az előadóterem melletti étkezőben. A Társaság 2600 tagja közül 850-en vettek részt az ülésszakon, akik rendkívüli fegyelmezettséggel hallgatták végig a 28 előadásból álló programot. Utóbbinak érdekessége volt, hogy egy témára koncentráldott: a regionális földrajz problémáira. Ezeket az NDK geográfusai nemcsak Németország példáján, hanem több nagy térség (Eurázsia, Szbéria, Földközi-tenger, Nyugat-Afrika) és egyes országok (Magyarország, Brazília, Venezuela, India, Délnyugat-Afrika) földrajzi viszonyainak elemzésével mutatták be. Ezenkívül holland, magyar, lengyel, szovjet és angol tudósok előadásai is hangzottak el; jelen voltak még francia, svéd, nyugatnémet és csehszlovák geográfusok. Szerintem a lipcsei ülésszaknak éppen ez a nemzetközisége adott jelentőséget, ékesen dokumentálva, hogy a tudósok a békés együttélés elvét vallják minden világméretű különbség ellenére, és ki is állnak mellette. Különösen szembevető volt ez az NDK Földrajzi Kongresszusán, tehát olyan országban, amelyet a nyugati hatalmak nem ismernek el és ahol ennek ellenére tüntetőleg megjelent OTREMA professzor, a Német Szövetségi Köztársaság egyik földrajzi kiválója, és STAMP professzor (utóbbi előadást is tartott); az Angol Királyi Földrajzi Társaság elnöke. Az a bensőséges baráti hangulat, amely az egész kongresszuson és a kapcsolódó fogadásokon a kerekasztalnál folytatott beszélgetéseken a különböző országokból jött tudósok között uralkodott, újra bebizonyította az ilyen

konferenciáknak a tudományos vitákon messze túlmenő, igen nagy hasznát.

A lipcei Kongresszhalle józanul egyszerű boltívei után néhány nappal az azurkék Comió-tó partján, a Villa Olmo — egykori főúri palota — barokk luxusa közepette vehettem részt az Olasz Földrajzi Kongresszus megnyitására, nemcsak más éghajlat alatt, hanem más szervezési formák között és más társadalmi atmoszférában. Az olasz kongresszus nemcsak az Olasz Földrajzi Társaság működéséről adott áttekintést, hanem beszámolt azon minden Olasz tudományos intézmény, amelynek a földrajzzal és térképészettel kapcsolata van, így a földrajz, a turisztika és idegenforgalom céljait útikönyvekkel, térképekkel, gyönyörűen kiállított folyóiratokkal és világhírű atlással szolgáló milánói Touring Club Italiano, az olasz topográfiai térképészet letéteményese, a firenzei Katonai Földrajzi Intézet, az Országos Kutatási Tanács földrajzi bizottsága, az Olasz Térképészeti Társaság, a Haditengerészet Hidrográfiai Intézete, az Olasz Alpinista Klub. Az olasz földrajzosok e sokrétű seregszemléje, amelyet az olasz földrajzi kongresszusok Állandó Bizottsága 3 évenként rendez meg, ezúttal a festői észak-olaszországi városkában, Comóban játszódtott le. A programfűtelt borítólapján szervezőként a helyi turisztikai és idegenforgalmi iroda szerepelt és ez a szervezési forma rányomta bélyegét a kongresszusra (éspedig igen sikerült eredménnyel). A kongresszus 6 napig tartott, a naponta lefolytatott plenáris ülésekkel (12 előadás) és 4 szekcióval (12 természetföldrajzi, 8 emberföldrajzi, 12 politikai és gazdaságföldrajzi, 10 történelemföldrajzi és didaktikai előadással). Az előadások majdnem teljes egészükben Olaszországra koncentráltak (egyetlen olasz előadás foglalkozott Mexikóval). A külföldi meghívott résztvevők száma rendkívül csekély volt: 2 lengyel, 2 magyar és 1 Olaszországban kutató svéd földrajzos. A jelenlevők száma alig haladta meg a 300-at, ami elég kevés az 50 millió lakosú és 24 földrajzi egyetemi tanszékel rendelkező Olaszországot tekintve. Így az egyes szekciókra alig 50—60 hallgató jutott; ezek legnagyobb része már régen ismerte egymást és ez még jobban növelte a kialakult majdnem családi atmoszférát.

Az első pillantásra igen tömör program mind a plénumon, mind a párhuzamosan tartott szekciókban nagyon gördülékenyen bonyolódott le. A szónokok rövid beszámolóikat olasz szenvedélyességgel, gyakran teljesen szabadon adták elő és az előadások és a még izzóbb viták meghallgatása már maga élmény volt. De még nagyobb élményt jelentett, hogy a kongresszus amúgy is rövid 2—3 órás ülésszakai közé kisebb-nagyobb kirándulásokat, sőt, hangversenyt is iktattak, nem beszélve a kongresszust követő nagy kirándulásról.

Néhány órai repülőút kellett csak ahhoz, hogy az Alpok lábánál fekvő idillikus városkából a szovjet főváros lüktető forgatagába jus-sak, ahol a Szovjetunió Földrajzi Társasága kezdte meg üléseit. Mint a Szovjetunióban mindennek, ennek a kongresszusnak a méretei is hatalmasak voltak. Az 5 napig tartó előadássorozatok mindennap 9—10 órát vettek igénybe és megesett, hogy a Lomonosov Egyetem óriási auditoriumaiban még este 10 óra után is tartott a vita. A plenáris ülések öt napirendi pontján kívül 4 szimpóziumon folytak a párhuzamos ülések. Anyaguk nagyságrendjéről a referensek száma ad hozzávetőleges képet. A Szovjetunió természeti földrajzának jelenlegi problémáival foglalkozó szimpózium vitaindító előadásait 30 tudós készítette elő; a Szovjetunió gazdasági földrajzának fő problémái c. szimpózium referátumai 21 geográfus munkája volt; a szocialista országok földrajza 16, a tőkés országok földrajza pedig 13 referens előadásában került megvitatásra. Az utóbbi szimpóziumon ezenkívül részt vett a tőkés országokból meghívott STAMP angol és TREVOR LLOYD amerikai professzor, míg a szocialista országok földrajza szimpóziumán Kína és Albánia kivételével Kubától Vietnámig minden szocialista ország küldöttje (Jugoszláviát is beleértve) megjelent és felszólalt, ezzel is dokumentálva szolidaritását a Szovjetunió tudományos és politikai vonalával. A felsorolt számok önmagukban azonban csak akkor adnak megfelelő alapot az összehasonlításra, ha szem előtt tartjuk, hogy a Szovjetunió Földrajzi Társaságának (amely 16 000 tagjával a Föld legnagyobb országos földrajzi szervezete) kongresszusa nem egyszerűen tagok összejövetele, amint ez más földrajzi társaságoknál szokásos, hanem küldöttek tanácskozása. Az 500 küldöttet a tagok választják a helyi csoportok tagságának arányában, és közöttük ott van a szovjet földrajz legtöbb kiemelkedő személyisége, a 90 földrajzi főiskolai kar és tanszék képviselője is.

A Szovjetunió földrajzi kongresszusa mindig nagy eseménye a szocialista földrajznak és azon túlmenően a földrajztudománynak. Csak emlékeztetek a legutóbbi, 1960. évi kijeji Kongresszusra, amely kimondotta, hogy a szovjet földrajz és általában a szocialista országok földrajza elsődleges feladata már nem annyira az ismeretlen, vagy kevésbé ismert térségek felkutatása, hiszen e „fehér foltok” már majdnem teljesen eltűntek a Föld térképéről. A földrajz feladata, hogy segítse a népek a természeti kincsek kiaknázására és a természet átalakítására irányuló munkáját. Az 1964. évi Moszkvai Kongresszus ezen az úton most következetesen egy további jelentős lépést tett. Ezen a kongresszuson ugyanis a tanácskozás iránymutató vonalát kitűző bevezető előadásokat nem a földrajz vezetői tartották, hanem elsőként a szovjet kormány egyik minisztere,

az Állami Tervhivatal elnökhelyettese, A. V. KOROBOV lépett a geográfusok elé, hogy a nagy elvi célkitűzések keretében a legfelsőbb állami szervek nevében felvázolja, mit vár az ország ma és a legközelebbi években a földrajzostól. A népgazdasági igényeinek felsorolása után a szónoki emelvényen F. V. KONSZTANTYINOV akadémikus, az ismert filozófus jelent meg, aki a mai földrajzost leginkább érdeklő filozófiai problémával, a természet és társadalom kapcsolatának kérdésével foglalkozott a dialektikus és történelmi materializmus megvilágításában. Nincs hely arra, hogy e két felszólalással érdemben foglalkozzam, csak a tényre hívom fel a figyelmet, mert mutatja, hogy a szovjet földrajz már milyen fontos szerepet vívott ki magának a szocialista társadalomban.

Az ilyen súlyú bevezető előadásokhoz méltó volt a szovjet kongresszus egész további menete. Imponáló tudományos felkészültséggel, konkrétan elemezték az egyes szimpóziumok az óriási birodalom természeti kincseinek kihasználhatóságát a népgazdaság számára, a termelőkörök optimális elhelyezkedésének és elhelyezésének kérdéseit. Ugyanakkor a szocialista internacionalizmus jegyében az előadások nem korlátozódtak a Szovjetunió problémáira, hanem foglalkoztak a szocialista világrendszer aktuális gazdaságföldrajzi problémáival és a tőkés országok iparának és mezőgazdaságának földrajzi kihatásaival. Az olasz kongresszus majdnem teljességgel csak a belföldi földrajzi problémáknak szentelte üléseit; a szocialista NDK konferenciáján már érezhető volt a tendencia: kilépni egy ország korlátaiból és szemügyre venni a világot; a kontinens nagyságú Szovjetunió földrajzi kongresszusának szempontjai mind a belföld, mind a külföld vonatkozásában — meg a lokális színezetű témákban is — mindig a nagy összefogó, általános, az egész Földre és az egész emberiségre érvényes következtetéseket keresték.

A szovjet kongresszust követő néhány hét múlva ült össze a világkongresszus Londonban. Le kell szögezнем, hogy a szovjet földrajzostoknak a földrajz világproblémáihoz való hozzáállásában inkább éreztem a globális, egész bolygónkat áttekintő szemléletet, mint a világkongresszuson. Igaz, ami a méreteket illeti, a londoni kongresszus valóban grandiózus volt; a megnyitó beszédet maga az államfő, a királynő tartotta az Albert Hall 8000 főt befogadó óriási termében. A kongresszus 17 bizottságában és 9 szekciójában a 40 országból összesereglett több mint 2000 résztvevő 9 nap alatt kb. 400 előadást (amelyeket a beküldött 1000-ból szelektáltak) hallgatott meg (nem számítva a több tucat a kongresszus előtt és után megrendezett szimpóziumot). Azt is el kell ismerni, hogy az előbbi világkongresszusok anarchikus, széteső előadás-áradata helyett most (a szovjet földrajztudósok javaslatára) az egyes szek-

ciók tematikáját szorosabban meghatározották. Ebből a szempontból a londoni kongresszus kétségtelenül nagy lépést jelentett előre az eddigi világkongresszusokkal szemben, annál is inkább, mert a témák között a földrajztudomány legaktuálisabb problémái szerepeltek. Ugyanakkor azonban a rengeteg lokális témájú leírás elnyomta az elemző, általánosításra törekvő előadásokat, amely utóbbiakat mellesleg túlnyomórészt a szocialista tábor tudósai tartották. A szovjet földrajzi kongresszuson az előadások kivétel nélkül alapvető problémákkal foglalkoztak, amely vagy az egész Szovjetuniót, vagy igen nagy tájait (Szibéria, Volga—Kaspi, a tajga, az aridus területek, magashegységek), avagy pedig a KGST országainak, a szocialista világrendszer államainak összességét, Észak-Amerika, Dél-Amerika, Afrika egészét, a földrajzitanítás elméletét tárgyalták. Ezzel szemben, hogy csak egy példát említsék; a világkongresszus népességi és településföldrajzi szekciójában elhangzott 25 előadásból csak a francia kommunista PIERRE GEORGE, a lengyel DZIEWONSKI, a belga LEFFEVRE asszony és az amerikai MORRILL és BUNGE, tehát 4 előadás foglalkozott általános elvi problémákkal, további 3 nagyobb térségekkel, a többi 18 csak egy-egy nép vagy ország, néha csak egy városnegyed leíró jellegű kérdéseivel. Természetesen az ilyen méretű világkongresszuson és a témák kitűzése folytán más nem is várható. Mindezek folytán, ha összehasonlítjuk London és Moszkva tematikáját, úgy inkább az utóbbi érdemli meg az előadások tartalmát és értékét tekintve, a világkongresszus elnevezést.

Még egy pár szót a kongresszusok két függetlenről: a kiállításokról és a kirándulásokról. A német kongresszus alkalmából a nagyszerűen berendezett és elmesén elgondolt Lipcsei Földrajzi Múzeumban „A német vegyipar és a földrajzi térség” címmel rendkívül szemléletes kiállítást rendeztek. Az olasz kongresszus palotában hat kiállításon mutatták be a Comió-tájának régi térképeit és képeit, a lombard tájokról készített díjnyertes fényképeket, az olasz Katonai Földrajzi Intézet nagyhatású térképészeti kiállítását, a földrajzi jelenségek igen érdekesen megkomponált fényképeit s az olasz földrajzi kiadóknál újában megjelent könyveket és folyóiratokat. A szovjet kongresszussal volt egybekötve a Lomonoszov Egyetem 18. és 19. emeletén rendezett két nagyszabású térkép- és könyvkiállítás; az egyik a szovjet földrajzi könyv- és térképteremelés óriási anyagáról tett tanúságot, a másik a moszkvai Lenin Könyvtár külföldi atlasz- és térkép-anyagáról adott gazdag ízelítőt, ahol a magyar térképek és atlaszok előkelő helyet foglaltak el. A londoni világkongresszus programjában nem kevesebb mint 13 kiállítás szerepelt, közülük 6 az Unió bizottságainak mun-

káját illusztrálta, a többi kiállítást a brit térképeknek, földrajzi könyveknek és folyóiratoknak szentelték. Az ilyen kiállítások sok tekintetben értékesebb anyagot szolgáltatnak és maradandóbb benyomást hagynak hátra, mint sok kongresszusi előadás, és már csak az ilyen kiállítások megrendezése is igazolja a földrajzi kongresszusok szükségességét.

Még fokozottabban lehet ezt állítani a kongresszusokhoz kapcsolódó kirándulásokról. Ez az egyetlen terület, amelyen az összehasonlítás nem a szovjet kongresszus javára szolgál. Az alig 2 és fél napos német földrajzi kongresszust félnapos városnézéssel, 12 különböző egynapos, 4 kétnapos és 2 háromnapos kirándulással kötötték egybe. Az olasz kongresszus 3 félnapos, 2 egynapos és 1 háromnapos kiránduláson mutatta be a lombard Alpok gyönyörű vidé-

keit a résztvevőknek. Ezzel szemben a szovjet kongresszus résztvevőit csak egy félnapos (és az sem a hivatalos programhoz tartozó) kirándulás, a Moszkva körül épült új múúton, segítette, hogy kipihenjék a kongresszus fáradalmait. Szem előtt kell tartani, hogy a geográfus számára ezek a kirándulások talán a legértékesebb velejáráói a kongresszusoknak, hiszen az ilyen, szakavatott specialisták vezetésével rendezett kirándulások adják szakmailag a legtöbbet, néha az egész életre szóló benyomásokat. Hogy egy városon és környékén belül mennyi mindent lehet a földrajzosnak megmutatni, azt bizonyítja a londoni kongresszus, amelyen 68 kirándulást szerveztek Londonban és környékén. Meg vagyok győződve arról, hogy ami a tanulságos látnivalókat illeti, Moszkva kiállná a versenyt Londonnal.

RADÓ SÁNDOR DR.